

Het sociaal leven van gescheiden ouders: wat is de rol van de verblijfsregeling?

Sarah Botterman¹, An Katrien Sodermans¹, Koen Matthijs¹

¹ K.U.Leuven

Abstract

Het is geweten dat het hebben van een partner en kinderen een effect heeft op iemands sociale leven. Maar geldt dat ook voor gescheiden ouders? Zij hebben immers een ex-partner en eventueel een nieuwe partner, en ze hebben ook een specifieke verblijfsregeling die in acht genomen kan worden. De focus ligt in dit artikel op de gedeelde verblijfsregeling die recent door de Belgische wetgever naar voren werd geschoven. Data van het Scheiding in Vlaanderen-onderzoek wordt gebruikt, waarin 1.506 gescheiden ouders werden geïnterviewd in 2009 en 2010. De resultaten tonen aan dat vooral gescheiden ouders binnen een gedeelde verblijfsregeling hun sociaal leven op peil houden en sociaal geïntegreerd blijven. Deze gescheiden co-ouders participeren meer in sociale activiteiten en onderhouden beter hun sociale contacten.

1 INLEIDING¹

West-Europese landen worden geconfronteerd met hoge echtscheidingsratio's (Eurostat, 2010). In België verhoogde de laatste drie

decennia het aantal echtscheidingen ten opzichte van het aantal huwelijken zelfs met meer dan 400 procent (Matthijs, 2009). De wetgeving inzake echtscheiding en verblijfsregeling werd al verschillende keren aangepast. In 1995 werd het principe van gedeelde ouderlijke verantwoordelijkheid in de wet opgenomen en in 2006 het gedeeld verblijf na echtscheiding. Het standaardmodel dat moeders het volledige hoederecht over de kinderen toekende, werd verlaten. Het idee dat

¹ Met dank aan Prof. Dimitri Mortelmans (Universiteit Antwerpen), Prof. Jan Van Bavel (KU Leuven en Vrije Universiteit Brussel), Carine Van Wanseele (KU Leuven) en An Peeters voor hun constructieve opmerkingen.

de moeder de voornaamste ouder was, werd geleidelijk verdrongen om te komen tot een ouderschapsmodel waarbij moeder en vader gelijkwaardig zijn.

Verblijfsco-ouderschap werd wettelijk ingevoerd, omdat geregeld contact met beide ouders de ouder-kindrelatie bevordert en de negatieve gevolgen van een echtscheiding kan verminderen (Amato & Gilbreth, 1999; Bauserman, 2002; Lee, 2002). Ten opzichte van een moederverblijf kunnen ook ouders voordelen halen uit een gedeelde verblijfsregeling. Vaders krijgen meer tijd om bij hun kind te zijn en de vader-kindrelatie te versterken (Allen & Brinig, 2011; Fehlberg, Smyth, Maclean, & Roberts, 2011). Moeders die de opvoedingstaken delen met hun ex-partner krijgen meer persoonlijke tijd die ze kunnen investeren in de carrière en in het sociale en relationele leven (Degarmo, et al. 2008; Eggebeen &

Knoester, 2001; Gunnoe & Braver, 2001). In deze studie onderzoeken we hoe de verblijfsregeling na een ouderlijke scheiding samenhangt met het sociaal leven van gescheiden ouders.

Het sociaal leven is belangrijk voor iemands sociale integratie en wordt vaak beschouwd als een belangrijk element voor iemands algemeen welzijn (Berkman, Glass, Brissette, & Seeman, 2000). De theorievorming rond sociale integratie werd ontwikkeld door klassieke sociologen, zoals Durkheim (1893) en Tönnies (1887). Zij definieerden sociale integratie als de sociale verbondenheid tussen mensen, ontstaan via sociale netwerken die gedeelde waarden en normen in de hand werken. Ook nu nog wordt er onderzoek gevoerd naar de sociale integratie binnen samenlevingen (Lin, 1999; 2001; Putnam, 1993; 2000). Onderzoekers argumenteren dat een rijk sociaal leven

Over het onderzoek Scheiding in Vlaanderen (SiV)

SiV-data zijn afkomstig van het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen". In dit onderzoek werd via een interview informatie verzameld bij beide partners van eerste huwelijken die afgesloten zijn tussen 1971 en 2008 en intussen al dan niet ontbonden zijn. Ook een kind, een ouder en een eventuele nieuwe partner van deze personen werden indien mogelijk bevestigd. Zij kregen een schriftelijke vragenlijst of websurvey aangeboden. De gegevens zijn verzameld in de periode van september 2009 tot december 2010.

12.110 van alle 26.376 gecontacteerde personen konden bevestigd worden wat een totale respons van 46% oplevert voor deze multi-actorstudie over huwelijk en echtscheiding.

Gedetailleerde informatie over dit onderzoek en deze dataverzameling vindt u op www.scheidinginvlaanderen.be en in het boek: Mortelmans Dimitri, Pasteels Inge, Bracke Piet, Matthijs Koen, Van Bavel Jan, Van Peer Christine (2011) *Scheiding in Vlaanderen*. ISBN 978-90-334-8586-2 - Leuven: Acco, 355 p.

gunstig is voor het algemeen welzijn van het individu en voor de samenleving in zijn geheel. Iemand die geen sociaal leven heeft of weinig tijd en middelen heeft om erin te investeren, riskeert geïsoleerd te geraken en zich uitgesloten te voelen. Er wordt benadrukt dat eenvoudige sociale interacties essentieel zijn om sociale integratie in de hand te werken. Sporadische sociale contacten met vrienden en burens lijken dan wel oppervlakkig, ze zijn dit allerminst. Ze bieden mensen hulpbronnen, ondersteuning en informatie.

Het verband tussen een echtscheiding en het sociale leven wordt vaak onderzocht. Jappens, Wijckmans en Van Bavel (2011) vinden bijvoorbeeld met Vlaamse data dat gescheiden personen vaker wekelijkse ontmoetingen hebben met vrienden en collega's in hun vrije tijd dan gehuwden, maar dat ze zich gemiddeld eenzamer voelen en minder tevreden zijn met hun sociale leven. Sociale steunnetwerken krimpen na scheiding (door verminderd contact met familieleden), maar gescheiden personen kunnen dit enigszins compenseren met een uitgebreider vriendennetwerk (Coser & Coser, 1974; Gerstel, 1988; Sarkisian & Gerstel, 2008). Deze bevindingen bevestigen de 'dyadic withdrawal' en de 'greedy institution' hypothesen, die stellen dat het totale vriendennetwerk van gehuwden krimpt tijdens het huwelijk, omdat gehuwde partners zich sterk op elkaar gaan richten (Coser & Coser, 1974; Kalmijn, 2003).

Een andere factor die bepalend is voor het sociale leven, en misschien belangrijker dan echtscheiding op zich, is het hebben van kinderen. De literatuur wijst in twee richtingen.

Enerzijds wordt gesteld dat een stabiel gezinsleven met partner en kinderen een uitgebreider sociaal netwerk in de hand werkt (Hooghe & Stolle, 2003; Smith, 1994). Zo vergroten kinderen de kans om te participeren aan het verenigingsleven en betrokken te zijn bij de eigen buurt (Ross, 1995; Stinner, Van Loon, Chung, & Byun, 1990). Aan de andere kant kan de aanwezigheid van kinderen ook een beperking vormen van de beschikbare tijd die geïnvesteerd kan worden in het onderhouden van individuele sociale contacten (Degarmo, et al. 2008; Eggebeen & Knoester, 2001; Kalmijn, 2012). Dit is vooral het geval bij gescheiden alleenstaande ouders, die niet kunnen terugvallen op een partner. In deze context is de verblijfsregeling na scheiding relevant. Er kan immers verwacht worden dat ouders die de opvoedingstaken delen na scheiding meer tijd hebben om hun sociaal leven uit te bouwen dan alleenstaande ouders.

In eerder onderzoek is er totnogtoe weinig aandacht geweest voor de diversiteit binnen de groep van gescheiden personen (Milardo, 1987). De focus ligt meestal op het verschil tussen gehuwde versus gescheiden personen (Kalmijn & Broese van Groenou, 2005) of op het verschil tussen gescheiden mannen en gescheiden vrouwen (Gerstel, 1988). In deze studie bestuderen we gescheiden ouders en focussen we op de relatie tussen de verblijfsregeling van hun kinderen en hun eigen sociaal leven. We gebruiken hiervoor de Scheiding in Vlaanderen enquête.

2 DE VERBLIJFSREGELING EN HET SOCIAAL LEVEN

In de voorbije decennia zijn de opvattingen omtrent ouderschap voor en na echtscheiding grondig gewijzigd (Warshak, 1996). Tot halfweg de jaren negentig werd meestal de voorkeur gegeven om na echtscheiding het volledig hoederecht toe te kennen aan de moeder, de vader kreeg enkel bezoekrecht. Hierdoor woonden kinderen bij hun moeder en was de vader minder betrokken bij de opvoeding. Door sociaal-demografische ontwikkelingen veranderde deze visie op ouderschap. Vadergroeperingen eisten meer rechten voor de vader en psychologische inzichten rond het welzijn van kinderen resulteerden in een de-traditionalisering van bestaande rolpatronen (Van Krieken, 2005). De opvatting dat moeders de primaire opvoedersrol toebedeeld kregen, werd verlaten. Het idee van een permanente ouderlijke verantwoordelijkheid werd meer gangbaar en uiteindelijk in de wet opgenomen. In 1995 werd het gedeeld ouderlijk gezag ingevoerd. Dit verwijst naar een gezamenlijke ouderlijke verantwoordelijkheid aangaande alle substantiële beslissingen in het leven van kinderen. In 2006 werd het verblijfs-co-ouderschap als voorkeursmodel naar voren geschoven (Martens, 2007). Een gedeelde verblijfsregeling betekent een fysieke aanwezigheid van kinderen in beide ouderlijke huishoudens.

Er is een verband tussen de verblijfsregeling van kinderen en verschillende aspecten van het ouderlijke leven na een echtscheiding. Co-ouders vinden sneller een nieuwe partner en zijn meer tevreden over hun leven in het al-

gemeen (Bauserman, 2012; Benjamin & Irving, 1989; Rothberg, 1983; Sodermans, Vanassche, & Matthijs, 2011). Co-vaders kunnen makkelijker een stabiele en duurzame relatie met hun kinderen onderhouden dan vaders die hun kinderen slechts een minderheid van de tijd zien (Bastais, Ponnet & Mortelmans, 2012). Vervolgens kan worden aangenomen dat een gedeelde verblijfsregeling ook een effect heeft op het sociaal leven van gescheiden ouders. In vergelijking met alleenstaande ouders, zijn co-ouders de helft van de tijd 'kinderloos'. De tijd die vrijkomt door de zorgtaken te delen met de ex-partner kunnen ze benutten om deel te nemen aan sociale activiteiten buitenshuis en om hun netwerken te onderhouden (Benjamin & Irving, 1989). In vergelijking met niet-residentiële ouders blijven co-ouders nog steeds erg betrokken bij hun kinderen, wat ook hun sociale participatie in de hand kan werken (Ross, 1995). We verwachten dus dat co-ouders een uitgebreider sociaal leven kunnen opbouwen na echtscheiding dan ouders met voltijds inwonende kinderen, en dan ouders met voltijds niet-inwonende kinderen. Deze laatste groep heeft namelijk geen toegang tot de sociale netwerken van hun kinderen. Onze onderzoeksvraag luidt: Wat is het verband tussen de verblijfsregeling van kinderen en het sociaal leven van de gescheiden ouders?

Het sociaal leven kan gemeten worden door de mate waarin iemand zijn sociaal netwerk onderhoudt, zijn sociaal kapitaal opbouwt en participeert aan het maatschappelijk leven. Op een structurele manier kan men het sociaal leven meten via het participeren aan sociale activiteiten en het onderhouden van sociale

contacten (Amato & Booth, 1997; Kalmijn & Broese van Groenou, 2005). De sociale participatie van gescheiden ouders kan gemeten worden door te kijken naar hun deelname aan sportactiviteiten, culturele aangelegenheden en andere ontspanningsmogelijkheden. Hoewel deze indicatoren vrij algemeen zijn, kunnen ze belangrijke interacties creëren en in stand houden die van belang zijn voor iemands sociaal leven (Putnam, 2000; Kalmijn & Broese van Groenou, 2005). Sociale netwerken kunnen gemeten worden door te kijken naar het contact dat wordt onderhouden met vrienden, burens en familieleden.

3 DATA EN METHODE

We gebruiken data van het onderzoek Scheiding in Vlaanderen (Mortelmans, Pasteels, Van Bavel, Bracke, Matthijs, & Van Peer, 2011), een grootschalige studie over relaties en echtscheiding. In totaal werden 6.470 respondenten persoonlijk geïnterviewd tussen 2009 en 2010. De beoogde steekproef betrof partners die voor het eerst huwden tussen 1971 en 2008 en die in tussentijd al dan niet gescheiden waren. De steekproef was proportioneel naar huwelijksjaar, maar disproportioneel naar huwelijksstatus: één derde van de respondenten was gehuwd en twee derde van de respondenten was gescheiden. Voor dit onderzoek werden enkel gescheiden respondenten met ten minste één kind met de echtgenoot geselecteerd. Dit kind was inwonend en niet ouder dan 18 jaar. Onze onderzoekspopulatie telt 1.506 gescheiden ouders, waaronder 677 vaders en 829 moeders.

Het sociaal leven werd gemeten door middel van drie indicatoren van sociale participatie en drie indicatoren van sociale netwerken. De vraag rond sociale participatie peilde naar de frequentie waarmee respondenten in het afgelopen jaar bepaalde activiteiten hadden ondernomen. Deze activiteiten waren (1) sporten, (2) deelnemen aan culturele activiteiten (naar het theater gaan, concerten bijwonen of musea bezoeken) en (3) uitgaan (restaurantbezoek, iets gaan drinken, naar de bioscoop gaan of naar feestjes gaan). De vraag rond sociale netwerken peilde naar de frequentie van contact in het afgelopen jaar met (1) vrienden, (2) burens en (3) familieleden (geen gezinsleden). De antwoordschalen voor alle indicatoren van sociaal leven bestonden uit zeven categorieën: nooit, minder dan één keer per maand, één keer per maand, meerdere keren per maand (maar niet wekelijks), één keer per week, meerdere keren per week (maar niet dagelijks), dagelijks. De laatste twee categorieën werden samengevoegd, omdat de categorie 'dagelijks' slechts door een beperkt aantal respondenten werd vermeld. Dit resulteerde in zes ordinale variabelen (één voor elke indicator van het sociaal leven), waarbij een hogere score overeenkwam met een hogere frequentie van participeren aan het sociaal leven.

De verblijfsregeling werd op een zeer uitgebreide manier bevraagd. Eerst werd een vraag gesteld om het onderscheid te maken of het kind altijd woonde bij de moeder, bij de vader, bij iemand anders, of afwisselend bij moeder en vader. In het laatste geval werd gebruik gemaakt van een residentiële kalender (Sodermans, Vanassche, Matthijs, & Swicegood,

2012). De respondent vulde een kalender in die overeen kwam met een normale maand zonder vakantieperiodes. Hij of zij duidde voor elke dag en nacht aan of het kind doorbracht bij de moeder of vader. Aan de hand van het aandeel van de tijd dat het kind doorbracht bij elk van zijn ouders werd dan de verblijfsregeling bepaald. Drie verblijfsregelingen werden onderscheiden. Een moederverblijf impliceerde dat moeders ten minste 66 procent van de tijd samenwoonden met hun kind (en vaders bijgevolg minder dan 33 procent). Een vaderverblijf impliceerde dat vaders ten minste 66 procent van de tijd samenwoonden met hun kind (en moeders bijgevolg minder dan 33 procent). Een gedeelde verblijfsregeling impliceerde dat beide co-ouders minstens 33 procent van de tijd samenwoonden met hun kind.

Verder werden de volgende controlevariabelen ingevoegd in de analyses: de leeftijd, het geslacht, het onderwijsniveau en de werkstatus van de respondent, de aanwezigheid van een nieuwe partner of van jonge kinderen, de leeftijd van het kind waarvoor de verblijfsregeling werd opgesteld, de tijd sinds echtscheiding en de persoonlijkheid van de respondent².

² De vragen over kinderen gaan grotendeels over één enkel targetkind van beide ex-partners. Dit ene kind werd willekeurig geselecteerd (maar was ouder dan 10 jaar en een biologisch of adoptief kind van beide ex-partners). Alle vragen over de verblijfsregeling werden dan ook toegepast op dit ene kind. Deze werkwijze heeft enkele nadelen, aangezien deze targetkinderen niet representatief zijn voor alle Vlaamse kinderen van gescheiden ouders en er kunnen verder meerdere kinderen zijn in hetzelfde gezin met een andere verblijfsregeling.

De leeftijd van de respondent werd als een metrische variabele beschouwd. Respondenten waren tussen 24 en 64 jaar oud. Het geslacht van de respondent was een dummyvariabele, met moeders als de referentiecategorie. Het onderwijsniveau werd opgedeeld in drie categorieën. De laagopgeleiden voltooiden enkel het lager secundair onderwijs, de gemiddeld opgeleiden behaalden een diploma hoger secundair onderwijs en de hogeropgeleiden behaalden een diploma aan een hogeschool of universiteit. Het onderwijsniveau hangt positief samen met iemands sociaal leven (Campbell Marsden & Hurlbert, 1986; Moore, 1990). Hogeropgeleiden hebben vaker sociale vaardigheden die nodig zijn om contacten te leggen en te participeren aan sociale activiteiten (Kawachi, Kennedy, Lochner & Prothrow-Stith, 1997). Hogeropgeleiden kiezen vaker voor een gedeelde verblijfsregeling na een echtscheiding (Cancian & Meyer, 1998). De werkstatus van de respondent werd in drie categorieën verdeeld: voltijds werkend, deeltijds werkend en niet-werkend. Middelen zijn noodzakelijk om een sociaal leven te onderhouden en werkende mensen hebben vaker een rijker sociaal leven (Baruch, Biener, & Barnett, 1987; Kalmijn & Broese van Groenou, 2005). Voltijds werkende ouders kiezen verder vaker voor een gedeelde verblijfsregeling (Juby, Le Bourdais, & Marcil-Gratton, 2005). De aanwezigheid van een samenwonende nieuwe partner werd opgenomen als een dummyvariabele. Een nieuwe partner biedt enerzijds toegang tot nieuwe sociale netwerken en zorgt voor meer tijd en middelen om sociaal actief te zijn (Kalmijn & Broese van Groenou, 2005). Anderzijds is er ook een omgekeerd verband mogelijk, aangezien partners zich

sterk op elkaar gaan richten (Coser & Coser, 1974; Kalmijn, 2003). De aanwezigheid van jonge kinderen (onder 12 jaar) werd opgenomen in de analyses als een dummyvariabele. De leeftijd van het kind (dat deel was van de verblijfsregeling) werd opgenomen als een metrische variabele. Jongere kinderen vragen meer tijd van hun ouders, waardoor deze minder vrije tijd overhouden om hun sociaal leven te onderhouden. Ook hebben jongere kinderen een grotere kans om deel te zijn van een gedeelde verblijfsregeling. De tijd sinds echtscheiding werd opgenomen in de analyses, aangezien er een zekere stabilisering van het sociaal leven wordt verwacht na een echtscheiding. Deze werd als een metrische variabele opgenomen. Ten slotte werd de persoonlijkheid opgenomen als controlevariabele. De persoonlijkheid werd gemeten door de mate van extraversie. Extraversie is gerelateerd aan de intrinsieke behoefte om sociale interacties met anderen aan te gaan en is één van de Big Five persoonlijkheidskenmerken (Terhell, Broese van Groenou & Van Tilburg, 2004). Het werd gemeten aan de hand van acht items van de Big Five Inventory (Denissen, Geenen, van Aken, Gosling & Potter, 2008). De respondenten gaven aan in hoeverre zij het eens waren met de volgende kenmerken: 'spraakzaam zijn', 'de neiging om stil te zijn', 'het genereren van veel enthousiasme', 'extravert en gezellig zijn', 'voorbehouden zijn', 'soms verlegen of geremd zijn', 'vol energie zijn' en 'een assertieve persoonlijkheid hebben'. De schaal loopt van 1 tot en met 5. De Cronbach's alpha score van 0,79 duidt op een intern valide schaal. Een extraverte persoonlijkheid is positief gerelateerd aan het hebben van een uitgebreid sociaal netwerk en aan het participeren aan ver-

schillende sociale activiteiten (Terhell, Broese van Groenou & Van Tilburg, 2004). Tot slot controleren we ook nog voor de dyadische respons (of één versus beide partners uit het referentiehuwelijk hebben deelgenomen) met een dummy. Deze resultaten worden echter niet getoond in de tabellen. In Tabel 1 worden de beschrijvende waarden van de gebruikte onafhankelijke variabelen gepresenteerd.

De analyses gebeurden aan de hand van multi-level ordinale logistische regressies. Een ordinaal logistisch regressiemodel onderscheidt zich van een binomiaal en een multinomiaal logistisch regressiemodel, doordat het de ordening in de uitkomstvariabele in rekening brengt (Mortelmans, 2010; Warner, 2008). Bovendien veronderstelt het dat de afstanden tussen de verschillende categorieën niet gekend zijn (Greene, 1990). We maakten gebruik van de "descending" variant van het cumulatief logit model, waarbij voor elke categorie van de uitkomstvariabele geschat wordt wat de kans was om tot deze categorie te behoren (of in de categorieën erboven), vergeleken met de kans om tot de categorieën eronder te behoren (Mortelmans, 2010). De parameters worden slechts één maal geschat voor iedere onafhankelijke variabele omdat het model als assumptie heeft dat de β -parameters voor alle categorieën van de uitkomstvariabele gelijk zijn (Mortelmans, 2010). De weergegeven β -parameters (zie Tabel 2 en 3) tonen voor elke onafhankelijke variabele, in vergelijking met de referentiegroep, de algemene trend over de verschillende categorieën van de uitkomstvariabele (Warner, 2008).

De keuze voor een hiërarchisch model is ingegeven door de aard van de data en het onderzoekopzet. Het Scheiding in Vlaanderen-databestand bevat een specifieke variant van geclusterde data, namelijk dyadische data of koppeldata (Flom, McMahon & Pouget, 2006). De ex-partners in onze dataset (niveau 1) zijn geclusterd in ontbonden huwelijken (niveau 2) waardoor ze gemeenschappelijke kenmerken hebben. Hierdoor wordt een belangrijke statistische assumptie geschonden, namelijk die van de onafhankelijkheid van data. Als we deze clustering in de data zouden negeren, ontstaat de kans op overdispersion, een fenomeen waarbij de geschatte variantie in het model groter is dan die in de data, en op onderschattingen van de standaardfouten (Mortelmans, 2010). Dit kan voorkomen worden door gebruik te maken van een multilevel regressietechniek (Hox, 2002). Een hiërarchisch model zal er bij de parameterschattingen rekening mee houden dat een deel van de variantie in de uitkomstvariabele verklaard kan worden door deze koppel eigenschappen. Het model werd geschat met het statistisch programma SAS 9.3, met behulp van de GLIMMIX (Generalized Linear Mixed Model) procedure (Hoffman, 2012).

We onderzoeken het sociale leven van moeders en vader na scheiding. De verblijfsregeling van het kind is daarbij de belangrijkste onafhankelijke variabele en bestaat uit drie categorieën: moederverblijf, vaderverblijf, verblijfsco-ouderschap. Omwille van historische redenen (moederverblijf was vroeger het standaardmodel, er is nu een evolutie naar verblijfsco-ouderschap) is het noodzakelijk om

onze onderzoeksvraag afzonderlijk te testen voor moeders en vaders.

Tabel 1 Beschrijvende waarden van de onafhankelijke variabelen

	Gescheiden ouders (N=1506)
Verblijfsregeling (%)	
Moederverblijf	59,4
Vaderverblijf	8,7
Gedeeld verblijf	31,9
Leeftijd (gemiddelde)	41,5
Geslacht (%)	
Vader	44,9
Moeder	55,1
Opleiding (%)	
Laag	18,3
Gemiddeld	44,0
Hoog	37,7
Werkstatus (%)	
Voltijds	68,1
Deeltijds	19,9
Niet	10,3
Aanwezigheid nwe partner (%)	52,9
Aanwezigheid jonge kinderen (%)	51,3
Leeftijd kind (gemiddelde)	13,1
Tijd sinds echtscheiding (gemiddelde)	7,6
Extraversie (gemiddelde)	3,8

Als we bijvoorbeeld zouden vinden dat co-ouders vaker participeren dan ouders met een kind in moederverblijf, weten we niet of het de alleenstaande moeders of de niet-residentiële vaders zijn die minder vaak participeren als de co-moeders en co-vaders. Omdat vaders en moeders in hetzelfde model geanalyseerd worden, voeren we interactie-termen in die aangeven of de associatie tus-

sen de verblijfsregeling en het sociaal leven anders is voor vaders en moeders.

De resultaten worden getoond in Tabel 2 en 3. De odds ratio's worden niet weergegeven in de tabellen, maar ze kunnen berekend worden door de exponent te nemen van de β -parameters. De odds ratio's voor de verblijfsregeling (moederverblijf en vaderverblijf versus gedeeld verblijf) worden visueel weergegeven in figuur 1 (vrouwen) en figuur 2 (mannen). Er werd telkens gecontroleerd voor alle achtergrondvariabelen.

4 RESULTATEN

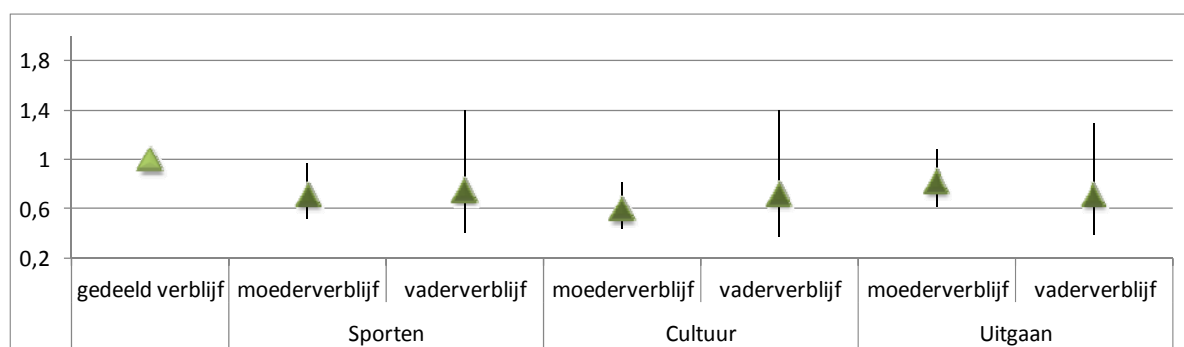
Tabel 2 en 3 tonen de resultaten van de ordinale hiërarchische logistische regressies die het effect van de verblijfsregeling op de indicatoren van sociale participatie en sociale netwerken analyseren, na controle voor de achtergrondvariabelen.

De resultaten aangaande het verband tussen de verblijfsregeling en de indicatoren van so-

ciale participatie worden gerapporteerd in Tabel 2. Moeders met een voltijds (d.w.z. meer dan 66%) inwonend kind hebben een kleinere kans om vaak te participeren aan sportactiviteiten en culturele aangelegenheden dan moeders met een kind in verblijfscoouderschap. Voor uitgaan zijn er geen verschillen tussen moeders naargelang de verblijfsregeling van hun kind. Moeders waarvan het kind meestal (d.w.z. meer dan 66%) bij de vader verblijft, verschillen niet significant van moeders waarvan het kind deel uitmaakt van een gedeelde verblijfsregeling. Beide groepen gelijken op elkaar als het gaat over hun participatie aan sociale activiteiten. Deze groep van niet-residentiële moeders is echter klein, waardoor de schattingen minder accuraat zijn. Dit kan ook worden afgeleid uit de relatief grote standaardfouten.

Figuur 1 toont de associaties tussen verblijfsregeling van het kind en de sociale participatie van moeders in termen van odds ratio's (OR).

Figuur 1 Associaties tussen verblijfsregeling van het kind en 3 indicatoren van sociale participatie bij vrouwen (odds ratio's, 95% betrouwbaarheidsintervallen)

Tabel 2 Effecten van de verblijfsregeling en achtergrondkenmerken op de indicatoren van sociale participatie

	Sociale participatie					
	Sport		Cultuur		Uitgaan	
	N=1495		N=1495		N=1495	
	β	S.E.	β	S.E.	β	S.E.
Verblijfsregeling (ref. Gedeeld verblijf)						
Moederverblijf	-0,34*	0,16	-0,51**	0,16	-0,20	0,14
Vaderverblijf	-0,29	0,32	-0,33	0,34	-0,35	0,31
Vader (ref. Moeder)	0,50**	0,18	0,12	0,18	0,41*	0,17
Leeftijd	-0,01	0,01	0,03*	0,02	-0,01*	0,01
Opleiding (ref. Gemiddeld)						
Laag	-0,40**	0,15	-0,62***	0,15	-0,12	0,14
Hoog	0,78***	0,12	0,91***	0,13	0,09	0,11
Werkstatus (ref. Voltijds)						
Deeltijds	-0,08	0,14	-0,11	0,15	-0,19	0,13
Niet	-0,67***	0,18	-0,68***	0,19	-0,77***	0,17
Aanwezigheid nieuwe partner	-0,01	0,11	-0,01	0,11	0,14	0,10
Leeftijd kind	0,01	0,02	-0,03	0,02	0,01	0,02
Aanwezigheid jonge kinderen	-0,24*	0,12	-0,12	0,12	-0,38***	0,11
Tijd sinds echtscheiding	-0,01	0,01	-0,01	0,01	-0,01**	0,01
Extraversie	0,05	0,07	0,27***	0,08	0,50***	0,07
Moederverblijf x Vader	0,03	0,22	0,18	0,40	0,37	0,38
Vaderverblijf x Vader	0,52	0,39	0,31	0,11	0,21	0,10
Model parameters						
Intercept 6	-1,64		-5,38		-3,31	
Intercept 5	-0,75		-4,33		-1,64	
Intercept 4	-0,31		-2,53		-0,22	
Intercept 3	-0,05		-1,02		1,08	
Intercept 2	0,61		1,14		3,30	
-2 Log Likelihood	4676,46		3745,88		4576,15	
Deviantietest	205,93***		233,09***		207,79***	
Intraclass correlatie (ρ)	0,09*		0,11*		0,02	

Noot: Ordinale hiërarchische logistische regressies voor sociale participatie (sport, cultuur, uitgaan). Gerapporteerde waarden zijn regressiecoëfficiënten (β) en standaardfouten (S.E.). Significantieniveaus: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-10

De odds om frequent te participeren aan sportieve / culturele activiteiten zijn respectievelijk 29% (OR 0,71) en 40% (OR 0,60) lager voor moeders met voltijds inwonende kinderen in vergelijking met moeders met een kind in verblijfsco-ouderschap.

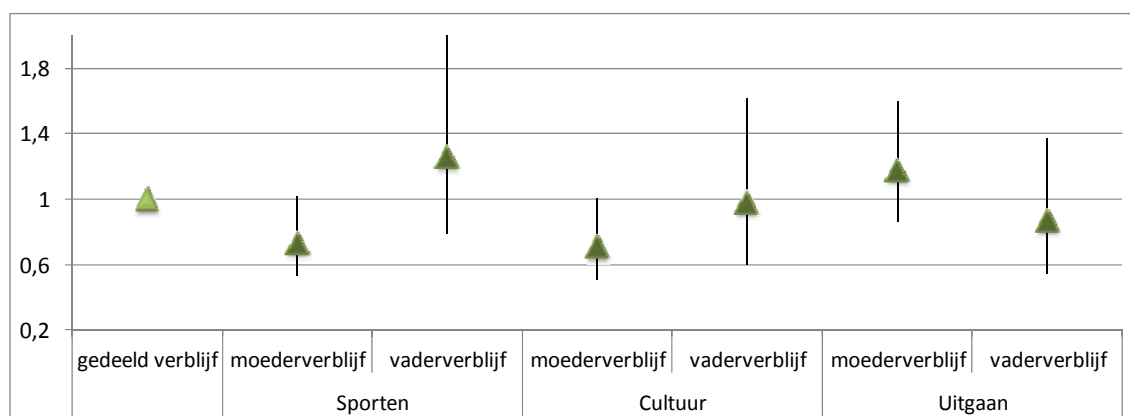
Voor moeders kunnen de β -parameters voor de verblijfsregeling meteen uit de tabel afgelezen worden omdat ze de referentiegroep zijn. Door deze coëfficiënten van moeders op te tellen bij de coëfficiënten van de bijhorende interactietermen, kunnen de β -parameters voor vaders berekend worden. De interactie-effecten zijn niet significant wat erop wijst dat de effecten in dezelfde richting lopen voor moeders en vaders. Dus: vaders met een kind in verblijfsco-ouderschap hebben een grotere kans om frequenter te participeren aan sportactiviteiten en culturele aangelegenheden dan vaders met een kind dat hoofdzakelijk bij de moeder verblijft. Voor uitgaan zijn er geen verschillen tussen vaders naargelang de ver-

blijfsregeling van hun kind. Ook vaders waarvan het kind meestal (d.w.z. meer dan 66%) bij hen verblijft, verschillen niet significant van vaders waarvan het kind deel uitmaakt van een gedeelde verblijfsregeling.

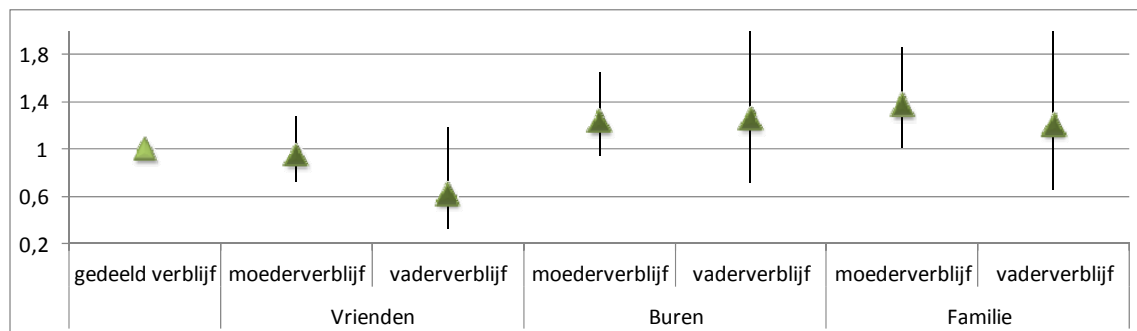
De odds om frequent te participeren aan sportieve / culturele activiteiten zijn respectievelijk 27% (OR 0,73) en 28% (OR 0,72) lager voor vaders met kinderen die voltijds bij de moeder wonen in vergelijking met vaders met een kind in verblijfsco-ouderschap (figuur 2). De betrouwbaarheidsintervallen voor de geschatte odds ratio's voor vaders bevatten echter wel allemaal de waarde 1 (ze zijn slechts significant op het niveau 0,10) waardoor we moeten besluiten dat de frequentie van sociale participatie door vaders niet significant verschilt naargelang de verblijfsregeling van hun kind.

Met betrekking tot de controlevariabelen, zien we een positieve relatie tussen de socio-economische status en de participatie in het

Figuur 2 Associaties tussen verblijfsregeling van het kind en 3 indicatoren van sociale participatie

Figuur 3 Associaties tussen verblijfsregeling van het kind en 3 indicatoren van sociale netwerken bij vrouwen (odds ratio's, 95% betrouwbaarheidsintervallen)

sociaal leven. Zoals verwacht zijn opleiding en werkstatus belangrijke indicatoren voor een rijk gevuld sociaal leven. Hoger opgeleide ouders zullen vaker sporten en participeren aan culturele aangelegenheden dan gemiddeld opgeleide ouders. Lager opgeleide ouders zullen minder vaak sporten en participeren aan culturele activiteiten dan gemiddeld opgeleide ouders. Het opleidingsniveau van de respondent kan echter niet de frequentie van het uitgaan verklaren. Verder zijn het vooral niet-werkende ouders die een lagere kans hebben om sociaal te participeren. Een nieuwe partner zorgt niet voor een verandering in het sociaal leven van gescheiden ouders. De aanwezigheid van jongere kinderen doet dit wel. Jongere kinderen belemmeren enigszins de mogelijkheden van gescheiden ouders om te sporten en om uit te gaan. Noch de leeftijd van de ouder, noch de leeftijd van het kind, zorgen voor een opvallende verandering in het sociaal leven van gescheiden ouders. Er is enkel een lichte positieve relatie zichtbaar tussen de leeftijd van ouders en hun engage-

ment aangaande culturele activiteiten. Het omgekeerde geldt voor uitgaan. De tijd sinds scheiding verandert niets substantieels aan het sociale leven van gescheiden ouders. Een extraverte persoonlijkheid helpt gescheiden ouders om meer te participeren aan culturele aangelegenheden en om uit te gaan. Het verklaart echter niet het engagement in sportactiviteiten. Dit kan mogelijks zijn, omdat men deze activiteiten ook alleen kan uitoefenen. Zo kan men alleen sporten uitoefenen zoals fitness en joggen. Een meer gesloten persoonlijkheid zal dit gedrag niet belemmeren.

De intraclass correlatie (ρ) is relatief laag in de drie modellen van Tabel 2. Er is weinig variatie binnen de afhankelijke variabelen die verklaard kan worden door het hogere koppelniveau (zijnde het referentiehuwelijk). Het zijn niet de eigenschappen die gemeenschappelijk zijn voor beide ex-partners van hetzelfde referentiehuwelijk, die de sociale participatie van gescheiden ouders verklaren.

Tabel 3 Effecten van de verblijfsregeling en achtergrondkenmerken op de indicatoren van sociaal contact

	Sociaal contact					
	Vrienden		Buren		Familie	
	N=1489		N=1489		N=1489	
	β	S.E.	β	S.E.	β	S.E.
Verblijfsregeling						
(ref. Gedeeld verblijf)						
Moederverblijf	-0,07	0,15	0,22	0,14	0,32*	0,15
Vaderverblijf	-0,46	0,33	0,23	0,28	0,19	0,31
Vader (ref. Moeder)	0,42*	0,17	0,28	0,17	0,08	0,18
Leeftijd	-0,0005	0,01	0,008	0,01	-0,01	0,01
Opleiding (ref. Gemiddeld)						
Laag	-0,09	0,14	0,19	0,13	-0,26	0,14
Hoog	-0,13	0,11	-0,18	0,11	-0,09	0,11
Werkstatus (ref. Voltijds)						
Deeltijds	-0,12	0,13	0,001	0,13	-0,01	0,14
Niet	0,34	0,17	0,28	0,17	0,16	0,18
Aanwezigheid nieuwe partner	-0,40***	0,11	0,05	0,10	-0,16	0,11
Leeftijd kind	-0,03	0,02	-0,02	0,02	-0,04	0,02
Aanwezigheid jonge kinderen	-0,08	0,12	-0,01	0,11	-0,02	0,12
Tijd sinds echtscheiding	-0,0009	0,001	0,001	0,001	-0,003*	0,001
Extraversie	0,45***	0,07	0,26***	0,07	0,12	0,07
Moederverblijf x Vader	0,08	0,21	-0,33	0,20	-0,56*	0,22
Vaderverblijf x Vader	0,34	0,40	-0,14	0,36	-0,44	0,38
Model parameters						
Intercept 6	-1,37		-1,46		-0,65	
Intercept 5	-0,13		-0,75		0,42	
Intercept 4	1,06		-0,12		1,39	
Intercept 3	1,96		0,38		2,10	
Intercept 2	3,55		1,41		3,43	
-2 Log Likelihood	4898,17		5263,75		4745,25	
Deviantietest	135,62***		68,8***		86,66***	
Intraclass correlatie (ρ)	0,07		0,00		0,09	

Noot: Ordinale hiërarchische logistische regressies voor sociaal contact (vrienden, buren, familie).

Gerapporteerde waarden zijn regressiecoëfficiënten (β) en standaardfouten (S.E.). Significantieniveaus: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-10

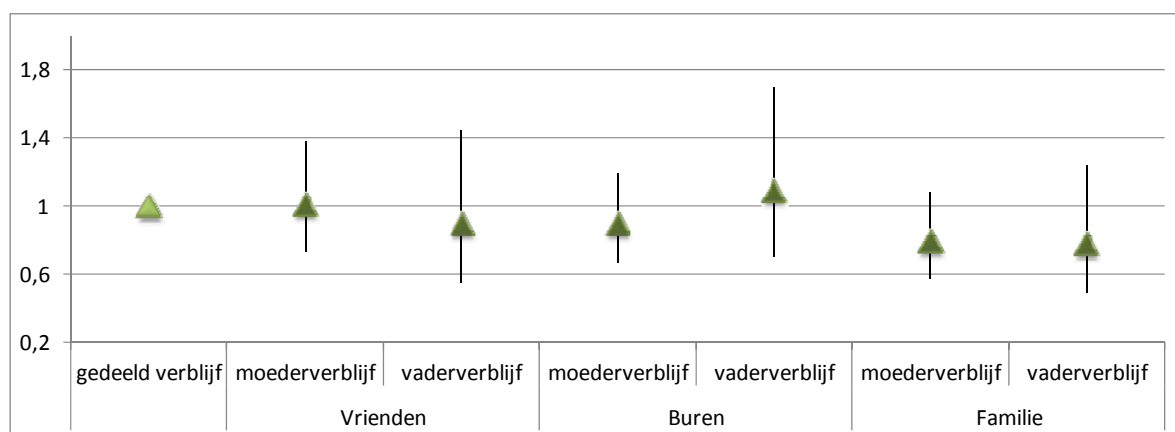
Voor sporten en cultuur is de random intercept variantie significant verschillend van nul, wat aangeeft dat het hiërarchisch model een betere fit heeft dan een model zonder hoger koppelniveau. Voor uitgaan is de ICC slechts 0,02. Echter, de multilevel techniek wordt toegepast om te controleren voor het dyadische karakter van de data.

De resultaten voor de sociale contact indicatoren worden gerapporteerd in Tabel 3. De meeste indicatoren van het sociaal contact van gescheiden ouders worden niet beïnvloed door de verblijfsregeling. Het contact met familieleden is de enige uitzondering. Moeders met een kind dat meestal bij hen inwoont hebben 37% (OR 1,37) meer kans om hun familieleden frequent te ontmoeten dan moeders met een kind in verblijfscoouderschap (zie figuur 3). Voor vaders is er geen verschil in het contact dat ze onderhouden met hun familie naargelang de verblijfsre-

geling van hun kind (de interactieterm is significant). Het contact met vrienden en burens is gelijkend voor alle gescheiden moeders en voor alle gescheiden vaders, ongeacht de verblijfsregeling van hun kinderen (zie figuren 3 en 4).

De controlevariabelen verklaren de indicatoren voor sociale netwerken minder goed dan die voor sociale participatie. De sociale netwerken van gescheiden ouders zijn niet beïnvloed door de socio-economische factoren. De aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner is negatief gerelateerd aan het ontmoeten van vrienden, maar is verder niet gerelateerd aan het ontmoeten van burens of familieleden. De aanwezigheid van jonge kinderen in het huishouden, de leeftijd van de ouder en van het kind in de verblijfsregeling, en de tijd sinds de scheiding hebben geen effect op het sociale contact dat wordt gelegd met vrienden, burens en familie. Enkel een

Figuur 4 Associaties tussen verblijfsregeling van het kind en 3 indicatoren van sociale netwerken bij mannen (odds ratio's, 95% betrouwbaarheidsintervallen)

extravert gescheiden ouder zal meer contact zoeken en hebben met vrienden en burens. Maar of men een open of gesloten persoonlijkheid heeft, zorgt niet dat men familieleden meer of minder vaak bezoekt.

De intra class correlaties (ICC) zijn ook bij deze modellen erg laag. Voor het model dat het contact met burens bekijkt, kon de ICC niet geschat worden, omdat de variantie op het hogere niveau gelijk was aan 0. Dit betekent dat een multilevel benadering hier in principe overbodig is; er is geen variantie in de frequentie van contact met burens die toegeschreven kan worden aan het koppelniveau. We opteren ervoor het random intercept in het model te behouden, uit analogie met de andere modellen, en om te controleren voor het dyadische onderzoeksdesign (Flom, McMahon & Pouget, 2006). Het heeft bovendien geen gevolgen voor de parameterschattingen (Kiernan, Tao & Gibs, 2010).

5 CONCLUSIE

We bestudeerden of de verblijfsregeling van het kind gerelateerd is aan frequentie van sociale activiteiten en sociale contacten na een echtscheiding. We vergeleken hierbij het gedeeld verblijf met een moeder- en vaderverblijf.

Een gedeelde verblijfsregeling (t.o.v. een moederverblijf) hangt positief samen met de sociale cultuurparticipatie en met de frequentie van sporten door moeders, maar is niet gerelateerd aan de frequentie van uitgaan. Het verdelen van de ouderlijke lasten zorgt voor moeders blijkbaar voor wat extra ruimte

om het sociaal leven te handhaven door meer buitenshuis te participeren aan sociale activiteiten. We bevestigen hiermee de stelling van Bausermann (2012) dat verblijfsco-ouderschap een emanciperend effect kan hebben voor gescheiden moeders, als het gaat over hun deelname aan sociale activiteiten buitenshuis.

Voor vaders vonden we ook positieve effecten van verblijfsco-ouderschap op hun participatie inzake sport en cultuur, maar de effecten waren net niet significant. Bij vaders vinden we geen verband tussen de verblijfsregeling van hun kinderen en hun sociale participatie. Residentiële en niet-residentiële vaders participeren even vaak als co-vaders. Als gevolg hiervan rijst de vraag hoe residentiële vaders de kinderopvang regelen zonder in te boeten op hun sociale leven. Het is mogelijk dat vaders, vaker dan moeders, formele en informele hulp inroepen voor de zorg van hun kinderen (De-garmo, Patras, & Eap, 2008). Deze hulp kan afkomstig zijn van een nieuwe partner of van de eigen ouders. De bereidheid van vaders om voltijds ouder te worden kan ook afhangen van de aanwezigheid van deze informele sociale netwerken. Om deze reden is de aanwezigheid van kinderen van minder belang als het gaat over de mate van participatie van vaders. Er dient wel een kanttekening te worden gemaakt dat de groep van residentiële vaders klein en ook zeer specifiek is.

Ook een hoge sociaaleconomische status beïnvloedt het sociaal leven van gescheiden ouders. Hoger opgeleiden participeren vaak in sportieve en culturele aangelegenheden. Niet werkende personen hebben een lagere sociale participatie. De reden hiervoor kan samen-

hangen de financiële situatie. Een engagement aangaan om buitenshuis te participeren aan sociale activiteiten is niet altijd vrijblijvend en gratis. Niet-werkende ouders kunnen zich het minder veroorloven om frequent te participeren aan al deze sociale activiteiten. Putnam (2000) formuleerde dat de 'winnaars' in een samenleving vaak beter af zijn met betrekking tot hun sociaal leven. Ouders die hoogopgeleid zijn of voltijds werken, hebben minder problemen om deel te nemen aan sociale activiteiten en om contacten te onderhouden met hun sociale netwerken, ongeacht hun burgerlijke staat of verblijfsregeling. De middelen die zij hebben zorgen ervoor dat het voor hen niet moeilijk is om hun sociaal kapitaal op te bouwen en geïntegreerd te blijven in hun leefomgeving.

Voor zowel vaders als moeders zijn de sociale contacten met anderen in beperkte mate gerelateerd aan de verblijfsregeling. We zien enkel dat moeders waarvan de kinderen hoofdzakelijk bij hen inwonen, vaker contact hebben met de eigen familie. Mogelijks heeft dit te maken met de hogere nood aan informele zorg m.b.t. de kinderen. Ook de sociaal-economische variabelen zijn geen belangrijke determinanten voor iemands sociale contacten, terwijl ze dit wel waren voor sociale participatie. Dit kan geduid worden door het feit dat ouders tijd kunnen besteden aan het ontvangen en bezoeken van sociale contacten zonder hiervoor geld te moeten uitgeven. Er was een negatief verband tussen het hebben van een nieuwe partner na scheiding en de contactfrequentie met vrienden. Dit kan verklaard worden door de 'dyadic withdrawal' en 'greedy institution' hypotheses, die stellen dat

een partner kan zorgen voor een verenging van het sociale netwerk. Koppels focussen meer op de partner dan op andere personen binnen hun sociale netwerken.

Toekomstig onderzoek zal dus op zoek moeten gaan naar andere variabelen die sociale netwerken van gescheiden respondenten kunnen verklaren. Een goede of juist vertroebelde relatie tussen gescheiden echtgenoten kan bijvoorbeeld een bepalende factor zijn. Ouders die blijven redetwisten inzake de kinderen zullen mogelijks minder energie hebben voor een sociaal leven, omdat ze minder positief in het leven staan en er niet in slagen de echtscheiding achter zich te laten. Ook het kampen met een psychische ziekte of een mentaal probleem kan determinerend zijn voor het sociaal leven.

Zoals onze analyses aantoonde, bleek een extraverte persoonlijkheid één van de meest prominente determinanten om na een echtscheiding een goed sociaal leven uit te bouwen. Extraverte ouders bleken zowel meer te participeren alsook hun sociale contacten met anderen beter te onderhouden. Dit toont tevens het belang aan om persoonlijkheidsvariabelen mee op te nemen in onderzoek ter verklaring van sociaal gedrag.

De recente wetgeving die het co-ouderschap stimuleert, heeft verschillende en wellicht onbedoelde effecten gehad op het sociaal leven van de betrokkenen. Terwijl vooral vadergroeperingen lobbyden voor verblijfsco-ouderschap met de bedoeling om de continuïteit van de vader-kindrelatie te vrijwaren (Torfs, 2011), biedt het ook voordelen voor moeders in de vorm van meer persoonlijke tijd

en een rijker sociaal leven. Moeders betalen een prijs, aangezien ze 'oudertijd' verliezen, maar ze worden beloond met meer mogelijkheden om te participeren in het sportieve en culturele leven. Het is reeds aangetoond dat sociale participatie zorgt voor een beter emotioneel welbevinden. Sociale relaties worden ook als essentieel klankbord en feedbackinstrument voor eigen levensbeslissingen beschouwd. Een gedeeld ouderschap kan dus bepaalde negatieve effecten van echtscheiding tegengaan. De aanpassing in de echtscheidingswetgeving in België vormt dan ook een goed voorbeeld van hoe subtiele wijzigingen in de wetgeving belangrijke gevolgen kunnen hebben voor kinderen en ouders (Allen & Brinig, 2011).

Ook al is er een positief effect van co-ouderschap voor moeders, Fehlberg en collega's (2011) stellen dat vooral vaders op de lange termijn het meest gebaat zijn met de evolutie naar verblijfsco-ouderschap. Dit kan enigszins bevestigd worden door onze resultaten. Vaders met verblijfsco-ouderschap hebben meer contact met hun kinderen maar hebben geen slechter sociaal leven dan niet-residentiële vaders. De wetgeving rond co-ouderschap blijkt zijn vruchten af te werpen inzake de culturele participatie van gescheiden ouders. Wellicht speelt de financiële situatie na echtscheiding ook een belangrijke rol in het al dan niet participeren buitenshuis in sociale activiteiten. Gescheiden ouders hebben het vaker financieel wat moeilijker en zullen daarom minder geneigd zijn om geld uit te geven om hun sociale leven in te vullen. Het beleid kan dan ook nagaan wat de noden zijn van gescheiden ouders om hun sociale parti-

cipatie op peil te houden. Ook de zorg voor kinderen blijft een belangrijk punt om het beleid op af te stemmen. Zodra voornamelijk moeders tijd vinden om hun zorglasten te verminderen, hebben zij meer de neiging en de kans om daadwerkelijk te participeren aan het sociaal leven. Het aanbieden van goedkope kinderopvang kan zorgen dat ouders toch nog de tijd en ruimte vinden om te participeren aan het sociaal leven.

Deze studie heeft een aantal beperkingen. Ten eerste beschikken we over cross-sectionele data die geen rekening houden met het sociaal leven van ouders voor de echtscheiding. Toch hebben we getracht hier rekening mee te houden door het stabiele persoonlijkheidskenmerk extraversie mee op te nemen in onze analyses. Ten tweede is het aantal niet-residentiële moeders (en residentiële vaders) klein. Toch verdient deze specifieke groep moeders meer aandacht. Hun sociaal onwenselijke situatie maakt hen mogelijk minder geneigd om deel te nemen aan enquêtes. Een selectieve non-respons is daarom niet uit te sluiten. Ten derde werden beide ex-partners bevestigd wat leidt tot een aantal verschillen in antwoorden met betrekking tot de verblijfsregeling van kinderen. Gescheiden ouders hebben immers de neiging om de tijd dat hun kind met hen woont te overschatten, waardoor een antwoordbias mogelijk is. Bovendien kan de selectiviteit van deelname aan de enquête dit verschil veroorzaken, omdat residentiële ouders meer geneigd zijn om deel te nemen aan het onderzoek dan niet-residentiële ouders. Ten slotte was de informatie over de verblijfsregeling en de ouder-kindrelatie enkel beschikbaar aangaande één

biologisch of adoptief kind. Echter, gescheiden ouders kunnen met een nieuwe partner ook nieuwe kinderen krijgen, die eveneens een impact hebben op het sociaal leven. In dit geval worden gescheiden ouders ook aanzien als niet-gescheiden ouders die op elk moment instaan voor de zorg van deze kinderen uit de nieuwe relatie.

We bestudeerden bepaalde aspecten van het sociaal leven van gescheiden ouders. Er zijn ook andere indicatoren relevant voor het sociaal leven. Toekomstig onderzoek zou de relaties tussen de verblijfsregeling en deze indicatoren kunnen bestuderen, om het sociaal leven van gescheiden ouders in kaart te brengen. Zo zijn het deelnemen aan het verenigingsleven via formele lidmaatschappen, het aantal vrienden binnen een netwerk of de diversiteit van iemands sociale netwerk belangrijke indicatoren die nog onderzocht dienen te worden (zie bijvoorbeeld Amato, Booth, Johnson & Rogers, 2007).

We besluiten dat moeders en vaders beperkte voordelen ervaren van co-ouderschap met betrekking tot hun sociaal leven. Co-ouderschap zou de nadelige effecten van een echtscheiding op het sociaal leven van ouders kunnen bufferen en hun algemeen welzijn na een echtscheiding verhogen. Toch blijft de vraag: heeft co-ouderschap dezelfde gunstige gevolgen voor kinderen?

6 REFERENTIES

- Allen, D. W., & Brinig, M. (2011). Do joint parenting laws make any difference? *Journal of Empirical Legal Studies*, 8(2), 304 – 324.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1997). *A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval*. Cambridge: Harvard University Press.
- Amato, P. R., Booth, A., Johnson, D. R., & Rogers, S. J. (2007). *Alone together: how marriage in America is changing*. Harvard: Harvard University Press.
- Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers' and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 61(3), 557 – 573.
- Baruch, G. K., Biener, L., & Barnett, R. C. (1987). Women and gender in research on work and family stress. *American Psychologist*, 42, 130 – 136.
- Bastais, K., Ponnet, K. & Mortelmans, D. (2012). Parenting of divorced fathers and the association with children's self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 1643 – 1656.
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 91 – 102.
- Bauserman, R. (2012). A meta-analysis of parental satisfaction, adjustment, and conflict in joint custody and sole custody following divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53, 464 – 488.
- Benjamin, M., & Irving, H. H. (1989). Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family Court Review*, 27(2), 21 – 35.
- Berkman, L. F., Glass, T., Brissette, I., & Seeman, T. E. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51(6), 843 – 857.
- Campbell, K. E., Marsden, P. V., & Hurlbert, J. S. (1986). Social resources and socio-economic status. *Social Networks*, 8, 97 – 117.
- Cancian, M., & Meyer, D. R. (1998). Who gets custody? *Demography*, 35(2), 147 – 157.
- Coser, L. & Coser, R. (1974). *Greedy institutions: Patterns of undivided commitment*. New York: Free Press.
- Denissen, J. A., Geenen, R., Van Aken, M. A. G., Gosling, S. D., & Potter, J. (2008). Development and validation of a Dutch translation of the Big Five Inventory (BFI). *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 152 – 157.
- Degarmo, D. S., Patras, J., & Eap, S. (2008). Social support for divorced fathers' parenting: Testing a stress-buffering model. *Family relations*, 57(1), 35 – 48.
- Durkheim, E. (1893). *De la Division du Travail Social*. Paris: Alcan.

- Eggebeen, D. J., & Knoester, C. (2001). Does fatherhood matter for men? *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 381 – 393.
- Eurostat. (2010). Population figures. Retrieved from <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/introduction>.
- Fehlberg, B., Smyth, B., Maclean, M., & Roberts, C. (2011). Legislating for shared time parenting after separation: A research review. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 25(3), 318 – 337.
- Flom, P. L., McMahon, J. M., & Pouget, E. R. (n.d.). Using PROC NL MIXED and PROC GLMMIX to analyze dyadic data with binary outcomes. Paper gepresenteerd op the annual meeting of the Northeast SAS Users' Group, Philadelphia, September, 2006.
- Gerstel, N. (1988). Divorce, gender, and social integration. *Gender and Society*, 2(3), 343 – 367.
- Greene, W. H. (1990). *Econometric analysis*. New York: Palgrave MacMillan.
- Gunnoe, M. L., & Braver, S. L. (2001). The effects of joint legal custody on mothers, fathers, and children, controlling for factors that predispose a sole maternal versus joint legal award. *Law & Human Behavior*, 25, 25 – 43.
- Hoffman, L. (2012). Generalized mixed models for ordinal longitudinal outcomes using PROC GLIMMIX. Audio les Psychology 945: Advanced Multilevel Models (retrieved at <http://psych.unl.edu/psycrs/945/> Spring 2012)
- Hooghe, M., & Stolle, D. (2003). *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. New York: Palgrave MacMillan.
- Hox, J. (2002). *Multilevel analysis*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Jappens, M., Wijckmans, B., Van Bavel, J. (2011). Echtscheiding en kinderopvang. In: Mortelmans D., Pasteels I., Bracke P., Matthijs K., Van Bavel J., Van Peer C. (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen*. (pp. 325 – 335) Leuven: Acco.
- Juby, H., Le Bourdais, C., & Marcil-Gratton, N. (2005). Sharing roles, sharing custody? Couples' and children's living characteristics at separation arrangements. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 157 – 172.
- Kalmijn, M. (2003). Shared friendship networks and the life course: an analysis of survey data on married and cohabiting couples. *Social Networks*, 25, 231 – 249.
- Kalmijn, M. (2012). Longitudinal analyses of the effects of age, marriage, and parenthood on social contacts and support. *Advances in Life Course Research*, 17(4), 177 – 190.
- Kalmijn, M. & Broese Van Groenou, M. I. (2005). Differential effects of divorce on social integration. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(4), 455 – 476.

- Kawachi, I., Kennedy, B., Lochner, K. A., & Prothrow-Stith, D. (1997). Social capital, income inequality, and mortality. *American Journal of Public Health*, 87(9), 1491 – 1498.
- Kiernan, K. E., Tao, J., & Gibbs, P. (2012). *Tips and strategies for mixed modeling with SAS/STAT procedures*. Cary, NC, USA: SAS Institute Inc.
- Lee, M.-Y. (2002). A model of children's post-divorce behavioral adjustment in maternal- and dual-residence arrangements. *Journal of Family Issues*, 23(5), 672 – 697.
- Lin, N. (1999). Building a network theory of social capital. *Connections*, 22(1), 28 – 51.
- Lin, N. (2001). *Social capital. A theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthijs, K. (2009). *Bevolking : wie, wat, waar, wanneer?* Leuven: Acco.
- Martens, I. (2007). Procesrechterlijke innovaties inzake verblijfs- en omgangsregeling. In P. Senaeve, F. Swennen, G. Verschelden (Eds.), *Verblijfsco-ouderschap. Uitvoering en sanctionering van verblijfs- en omgangsregelingen. Adoptie door personen van hetzelfde geslacht* (pp. 125 – 146). Antwerpen - Oxford: Intersentia.
- Milardo, R. M. (1987). Changes in social networks of women and men following divorce: A review. *Journal of Family Issues*, 8(1), 78 – 96.
- Moore, G. (1990). Structural determinants of men's and women's personal networks. *American Sociological Review*, 55, 726 – 735.
- Mortelmans, D. (2010). *Logistische regressie*. Leuven: Acco
- Mortelmans, D., Pasteels, I., Van Bavel, J., Bracke, P., Matthijs, K. & Van Peer, C. (2011). *Divorce in Flanders. Data collection and code book*. Retrieved from www.divorceinlanders.be.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Ross, C. E. (1995). Reconceptualizing marital status as a continuum of social attachment. *Journal of Marriage and Family*, 57(1), 129 – 140.
- Rothberg, B. (1983). Joint custody: Parental problems and satisfactions. *Family Process*, 22, 43 – 52.
- Sarkisian, N., & Gerstel, N. (2008). Till marriage do us part: Adult children's relationships with their parents. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 360 – 376.
- Smith, D. H. (1994). Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3), 243 – 263.

- Snijders, T., & Bosker, R. (1999). *Multilevel Analysis. An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modelling*. London: Sage.
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2011). Gedeelde kinderen en plusouders: de verblijfsregeling en de gezinssituatie na scheiding. In D. Mortelmans, I. Passteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel, & C. Van Peer (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen* (pp. 135 – 151). Leuven: Acco.
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2012). Measuring post-divorce living arrangements: Theoretical and empirical validation of the residential calendar. *Journal of Family Issues*. Doi: 10.1177/0192513X12464947.
- Stinner, W. F., Van Loon, M., Chung, S.-W. & Byun, Y. (1990). Community size, individual social position, and community attachment. *Rural Sociology*, 55(4), 494 – 521.
- Terhell, E. L., Broese van Groenou, M. I., & van Tilburg, T. (2004). Network dynamics in the long-term period after divorce. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(6), 719 – 738.
- Tönnies, F. (1887). *Gemeinschaft und Gesellschaft. Abhandlung des Communismus und des Socialismus als Empirischer Kulturformen*. Leipzig: Fues.
- Torfs, N. (2011). Verblijfsco-ouderschap en onderhoudsgeld in het licht van de wet van 19 maart 2010. Enkele bedenkingen vanuit genderperspectief. *Proeve van clausule. Tijdschrift voor Notarissen*, 2011(6), 334 – 354.
- Van Krieken, R. (2005). The ‘best interests of the child’ and parental separation: On the ‘civilizing of parents’. *Modern Law Review*, 68, 25 – 48.
- Warner, P. (2008). Ordinal logistic regression. *Journal of Family Planning and Reproductive Health Care*, 34(3), 169 – 170.
- Warshak, R. A. (1996). Gender bias in child custody decisions. *Family and Conciliation Courts Review*, 34, 396 – 409.

ENGLISH ABSTRACT

Social life is fostered by having a partner and children that create interactions and generate social networks. For divorced parents, the question is whether these positive relationships remain. It is important to consider custody arrangements in this case. The research question is how custody arrangements affect divorced parents' possibilities to participate in social activities and to maintain their social contacts. Focus is placed on the recent post-divorce parenting model of joint physical custody, taking Belgium as a pioneer case study. Data from the Divorce in Flanders survey of 2009-2010 are used (N = 1,506 divorced parents). Results show that joint physical custody helps divorced parents to stay socially integrated. They engage in more social activities and maintain their social networks.

Keywords: Custody arrangement, parenthood, divorce, co-parenting, social contact, social participation, social life